

Petr Žantovský

Bezpečí a bezpečnost dnes a zítra

(Recenze knihy Petr Sak – Úvod do teorie bezpečnosti. Praha: Petrklíč 2018. ISBN: 978-8027229-652-1)

Sociolog Petr Sak (nar. 1945) se dlouhodobě a soustavně zabývá proměnami hodnotových vzorců a sociálních dimenzí života naší mládeže. Publikoval na to téma řadu studií a monografií, mj. Proměny české mládeže (2000), Mládež na křižovatce (2004). S tím pochopitelně úzce souvisí i problematika obsažená v další Sakově knize - Člověk a vzdělání v informační společnosti (2007). Nejnovější kniha Petra Saka má ambiciózní název Úvod do teorie bezpečnosti. Ona ambicióznost spočívá v sousloví „úvod do...“. Naznačuje totiž, že by kniha měla otevřít celý široký vějíř subtémat, která spadají do oblasti bezpečnosti – nikoli „veřejné“, samozřejmě, nýbrž bezpečnosti lidí, lidstva. Zároveň však autor sám sebe hned v podtitulu koriguje: Jde zde sice jednak o kompendium, o němž hned v úvodu řekněme, že je velmi komplexní a postihuje maximum ohledů a faset dané problematiky, ale zároveň, jak praví podtitul, jde o „nekonvenční pohledy na minulost, přítomnost a budoucnost lidstva“. Přičemž podtrhněme slovo „nekonvenční“, je důležité pro celé pojetí Sakova uvažování a vyčleňuje ho z nudné a propagandisticky jednostranné (a tím de facto nebezpečné) linie různých sociálních a politických inženýrů, kteří by rádi ovládali naše mysli, náš rozum, naše životy. Jak už před víc než třiceti lety výstižně napsal americký médiolog Neil Postman (pro nekonvenčnost jeho názorů byl svými kruhy už tehdy rovněž odmítán a ostouzen), dnes už nejde tolik o nápodobu Orwellova podobenství 1984. Velmi rychle se řítíme do pasti popsané Aldousem Huxleym v knize Brave New World. Při četbě Sakovy nové knihy si tento fakt nejspíše citelně uvědomíme.

Sak člení svůj Úvod do teorie bezpečnosti podle logického klíče. Nejprve vymezí pojem a kontext bezpečností vědy a její předmět, jímž je bezpečí a bezpečnost lidstva a rizika či hrozby, které jí brání či brzdí. A protože autor je sociolog, nepřekvapí, že se na problematiku dívá očima této společenské vědy, samozřejmě s vedlejšími poukazy na kontext psychologický, politologický, kybernetický atd. V tomto smyslu nepochybně Sak naplnil příslib daný oním „ambiciózním“ titulem. Knihu lze velmi dobře použít jako vysokoškolskou učebnici, ale i jako základ k dalšímu bádání v dané oblasti. Najdeme zde desítky odrazových můstků k rozšíření mnoha podtémat v jednotlivá tematizovaná zkoumání. Co je však na knize možná vůbec nejcennější, je skutečnost, že Sak zůstává stále rovnýma nohama v aktuální realitě. Nestaví nějakou umělou teoretickou konstrukci, je v průběžném a permanentním kontaktu s prožívanými událostmi současnosti, nachází v nich příklady pro své teze a vývody, jde o živé čtení, které dnešnímu čtenáři poskytne názorný vhled do tématu a všech jeho reálných souvislostí.

Pokud bychom měli vytáhnout z celku knihy oddíl, v němž spočívá možná nejzásadnější jádro autorova poselství, pak je to část nazvaná Sociálně a sociální bezpečnost. Zde se Sak zabývá jednak otázkami společnosti, státu a národa a vlivu, který na tyto fenomény má dnešní skutečnost Evropské unie, ale především věnuje detailní pozornost otázce sociální (potažmo politické, bezpečnostní atd.) funkce elit ve společnosti. A dominantně zaujme ta pasáž, která se věnuje vztahu elit a společnosti, národa, občanů, lidského společenství – v celé škále od stavu, kdy elita plní své funkce a společnost tento fakt hodnotí pozitivně (tzn. je v tomto smyslu „v bezpečí“), až po stav, kdy elita své funkce neplní a příslušníci entity tuto skutečnost nejen zaznamenávají, ale i

kriticky reflektují, odmítají selhání elit nečinně přihlížet a volit cestu pohodlné, avšak nikam nevedoucí pasivní rezistence.

V přímé návaznosti potom Sak nastiňuje různé druhy a způsoby ovládnutí entity (společnosti) těmito selhávajícími, avšak o své vládnutí urputně usilujícími elitami: od myšlenkové indoktrinace (propagandy, manipulace), přes ekonomické a sociální ovládnutí, ovládnutí entity prostřednictvím policejní či soudní nátlakové aktivity - až po skutečnou fyzickou represi. V tomto ani v jiných kontextech autor neopomíjí průběžné průvodní jevy tohoto neblahého vývoje, jako je již výše zmíněná ostrakizace a exkluze „nežádoucích“ myšlenek a jejich nositelů (ať už přímo ze strany vládnoucích elit, nebo „jen“ prostřednictvím jim nakloněných a z jejich ideologie odezírajících mainstreamových médií).

Kdybychom se vrtili k postmanovské metafoře s Orwellem a Huxleym, ani v Sakově knize už se nemluví tolik o orwellovském světě, v němž jsme uzavřeni proti své vůli a posloucháme „Velkého Bratra“ nedobrovolně, z donucení, pod hrozbou násilí ze strany systému.

Dostáváme se do huxleyovského světa, kde pod vlivem totálního vymytí mozku můžeme začít přijímat pokřivenou a znásilněnou realitu jako přijatelnou, ba výhodnou a pohodlnou, a tedy žádoucí. Což je přesně ten stav, před nímž (na půdě mediálních studií) varoval Postman již roku 1984 a který za nejvyšší hrozbu lidské a sociální bezpečnosti považuje i Petr Sak.

Jestliže jsme v úvodu konstatovali, že kniha má ambiciózní název, pak závěrem konstatujeme, že mu nezůstala nic dlužna.